

O`zbekstan Respublikasi xaliq bilimlendiriw wa`zirligi
A`jiniyaj atindag`i No`kis ma`mleketlik pedagogikaliq instituti

Pedagogika fakul`teti

Mektepke shekemgi ta`lim kafedrası

Tlewmuratova Q

Balalardi ta`biyat penen tanistiriw metodikasi
pa`ninen

2016

T e k s t l e k t s i y a

3 kurs

No`kis 2011

1. TEMA: Ta'biyat penen tanistiriw kursinin` maqset ha'm waziypalari

Reje:

1. Mektepke shekemgi jastag'i balalardin` ha'r ta'repleme rawajlaniwinda ta'biyattan paydalaniw.
2. Ta'biyat ha'm biz

Ga'rezsiz O'zbekstannin` milliy ma'mleketligimiz fundamenti ku'n sayin bekkemlenip, rawajlanip barmaqta. O'z tariyxiy da'stu'rlerinen, jasaw ta'rzinen kelib shig'ip, ulli a'wladlarimizdin` ta'jiriybelerine tayang'an halda ko'p nizamlar do'retilmekte. 1997 jil 29 avgustte Oli Majlistin` IX sesssiyasinda qabil qilingan «Ta'lim tuwrisinda» g'i nizam ha'm u'zlu'ksiz ta'limdin` o'zbek modelin belgilewshi «Kadrlar tayarlaw milliy da'stu'ri» ta'lim-ta'rbiyanin` sipatin ja'nede jaqsilaw waziypasin belgilep berdi. Nizamdin` tiykarg'i maqseti ta'lim tarawin reformalaw, oni o'tmisten qalg'an ideologiyaliq qaraslardan toliq qutqariw, rawajalgan ma'mleketler da'rejesinde joqari ruwxiyliq talaplarina juwap beriwshi joqari qa'nigelig kadrlar tayarlawdin` milliy dizimin do'retiw.

Bul nizamdi a'mlege asiriwda ta'lim diziminin` birinshi bas buwini esaplang'an mektepke shekemgi ta'rbiya mekemeleri, tiykarinan, mektepke shekemgi jastag'i balalardi ta'biyat penen tanistiriw, ta'biyatti qorg'aw, ekologiyaliq ta'lim-ta'rbiya beriwdin` a'hmiyeti u'lken. Jas a'wladti jetik qa'nigeler, aqlan, ruwan kamal tapqan, o'z Watanin su'yiwshi, oni hu'rmet qiliwshi insan qilip ta'rbiyalawda usi tarawdin` orni u'lken. Bala shaxsinin` ideal qa'liplesiwinde ta'biyat, onda bolatug'in waqiya -qubilislar, ta'biyat nizamliqlari za'ru'r rol oynaydi. Balalar mina solar menen tanisar ekenler ha'm aqlan, ha'm a'depwikramliliq, ha'm fizikaliq, ha'm ilimiy du'n'ya qaraslari jamlenip, qa'liplesip baradi ha'm olar ta'biyatti asraw, iqtiyat qiliw ha'm qorg'aw ruwxinda ta'rbiyalanadi.

Insan ta'biyat deregi. Insandi ta'biyat do'retken kamal taptirg'an. Sonday eken, biz ta'biyatti hu'rmet qiliwimiz, og'an tuwri mu'nsibette bolip, ta'biyatti ja'nede ko'rkemlewge, ko'rkemlew jumisina o'z u'lesimti qosiwimiz za'ru'r. Jas balalarda ha'r ta'repleme kamal taptiriw ha'm ta'rbiyalaw tu'rli faktorlar tiykarinda a'melge asiriladi. Bunin` en` na'tijyesi mektepke shekemgi jastag'i balalardi ta'biyat menen tanistiriw. Sebebi insan go'dekliginen qoyninda o'sedi, ulg'ayip, kamal tapadi. Balani go'dekliginen baslap ta'biyattan zawiq aliwg'a, ta'biyatg'a tuwri mu'nsibette boliwg'a u'yretip bariwimiz za'ru'r.

Bul kursti oqitiw protsessinde talabalar ta'biyat penen tanistiriw metodikasi pa'ninin` sho'lkemlestiriwge u'les qosqan pedagog psixologlardin` ilimiy-pedagogikaliq xizmetleri menen

tanisadi. Shig'is oyshillarinin', ta'biyattin' turmisitnda insannin' tutqan orni haqqindag'i pikirleri ha'm ilimiy shig'armalarin u'yrenedi. Talabalar ta'biyat mu'yeshinde, haywanat a'lemi, jer maydanshasinda o'setug'in o'simlikler du'n'yasi haqqinda bilimge iye boladi ha'mde olardi ku'tiw din' bilim ha'm ko'nikpelerin iyelleydi.

Ha'zirgi ku'nde en' aktual mashqalalardan biri ekologiyaliq mashqala. Usi sebepten ha'm balalar baqshalarinda ha'm ekologiyaliq ta'lim-ta'rbiya beriwge ayriqsha itibar berilmekte. Ta'biyat penen tanistiriw metodika pa'ninde talabalarg'a ekologiyaliq ta'lim-ta'rbiya beriw usillari, Qizil kitap haqqinda qisqasha mag'liwmat ha'm G'Qizil kitapG'qa kirgizilgen, qimmatli o'simlik ha'm haywanat a'lemi haqqinda ha'm bilim beriwge u'lken orin berilgen.

Sonin' menen birge, talabalar balalar baqshasindag'i balalardi ta'biyat peu'nen tanistiriw tarawindag'i jan'a ta'jiriybelerin ha'm u'yrenip aliwlari za'ru'r. Buni olar usi baqshalarda a'meliyatta bolg'an da'wirlerinde u'yrenedi. Balalardi ta'biyat nizam-qag'iydalari menen tanistiriwdin' a'hmiyeti sonda, olardin' tuwri o'sip ulg'ayiwina, ta'biyatta bolatug'in waqiya-qubilislardi ilimiy tiykarda tu'siniwge alip keledi. Bul balanin' qa'liplesiwinde ta'biyatg'a, ana Watang'a, ta'biyat bayliqlarina bolg'an mehin-muhabbatti asiradi.

Haqiqattan, ta'biyatti qorg'aw ayirim kisilerdin' jumisi dep qaralmastan ba'rshemizdin' jumisimiz ekenligi esten shig'armaslig'imiz kerek. Baqsha jasindag'i balalardin' ha'r ta'repleme kamal tabiwinda ta'biyat penen tanistiristiriwdin' o'zine ta'n ta'rbiyaliq o'zgeshelikleri bar. Bul protsess tu'rli qurallar, metodlar arqali a'melge asiriladi.

Ta'biyar ren'-ba'ren'. Onin' mu'mkinshilikleri ha'm sheksiz. Biz, ta'rbiyashilar, a'ne usi ren'-ba'ren'ligin, mu'mkinshiliklerin ko're biliwimiz, olardan ta'rbiya protsessinde aqilana paydalaniwimiz kerek. Biz ne ushin balalardi ha'r ta'repleme kamalo taptiriw kerek deymiz? Insan organizminin' mu'mkinshilikleri tawsilmas. Bul mu'mkinshilikler ayriqsha - mektepke shekemgi jastag'i balalarda ko'birek protsentin quraydi. Tek biz ta'rbiyashi - mug'allimler oni waqtinda ku'tip qarasaq, onin' o'sip wayag'a jetiwi ushin sharayat jaratsaq, ol, a'lbette, mu'rtek jazip zu'ra'a't beredi.

Ma'limki, ha'r bir adam shaxsinin' o'zine ta'n o'zgeshelikleri yag'niy iqtiyaji, temperament tipleri, xarakter qa'siyetleri, qa'bileti, qa'biletleri boladi. Bul o'zgesheliklerinin rawajlaniwi, qa'liplesiw tikkeley bala jasaytug'in ortalıqqa, do'gerek: a'tirapqa baylanisli. Demek, bala psixologiyasi ha'm ta'biyat penen tig'iz baylanisqan boladi ha'm olar bir-birin toltiradi, bekkemleydi.

Balalardi ta'biyat penen tanistiriw metodikasi baqsha sharayatında tu'rli qiyli bolip, bunda balalardin' o'zgeshelikleri, ta'biyat haqqindag'i tu'sinigi esapqa alinip, elementar tu'siniklerinen tartip, balalarg'a mas en' qiyin ta'biyat haqqindag'i tu'siniklerdi ha'm ta'biyatta bolatug'in waqiya-qubilislardi bilip aliwg'a u'yreledi. Mektepke shekemgi ta'rbiya mekemelerinde balalardi ta'rbiya penen tanistiriw metodikasinin' sonday o'zine ta'n formalari menen shegaralanmastan, bar o'zgartiriw, jan'a jumis formalarin islep shig'iw turmis ta'jiriybelerin uliwmalastirip ha'r bir

ta`rbiyashi o`zinin` jasaytug`in ortalig`i , sharayatina ma`s usillarin tawip a`melde qollawlari kerek. ha`r bir ta`rbiyashi do`retiwshi izleniwshen, baqlawshan, ta`biyattan ilham alatug`in, turmista da`dil qa`dem taslaytug`in bolmag`i kerek. Bu`gingi talaba –erten`gi qa`nige. Solay eken ha`zirgi talabalarg`a qoyilatug`in talap ja`nene u`lken. Turmisimiz ba`rqulla rawajlaniwda, pa`n–texnika, ta`lim–ta`rbiya tarawinda jan`a–jan`a qirlar ashilmaqta.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

1. Ta`biyat ne ?
2. Mektepke shekemgi jastag`i balalardin` rawajlaniwinda ta`biyattin` orni qanday ?
3. Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`rin a`melge asiriwda usi tarawdin` orni qanday ?
4. Ekologiya ne ?

TAYaNIsh TU`SINIKLER :

Ta`biyat penen tanistiriw pa`ninin` maqset ha`m waziypalari, mazmuni, ta`biyat penen tanistiriw da`stu`ri, da`stu`rdin` du`zilisi, usil ha`m metodikalari, jumis formalari, basshiliq qiliw.

A`DEBIYaTLAR:

- 1.A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
- 2.P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.
- 3.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.
- 4.A.K.Munavvarov. Pedagogika. T.1996.
- 5.O`zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta`rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.
- 6.P.A.Yusupova. Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekodlogik ta`lim–ta`rbiya beriwdin` o`zine ta`n o`zgesheligi.T. 1995.
7. K.M.Jabbarova. Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekologiyaliq ta`lim–ta`rbiya beriwdin` o`zine ta`nligi. T.2000

2 TEMA: TA`BIYA`T PENEN TANISTIRIW KURSININ` PREDMETI

J O B A:

1. Ta`biyat penen tanistiriw metodikasi pa`ninin` sho`lkemlestiriwde Batis pedagoglarinin` qosqan u`lesleri.
2. Bala shaxsinin` qa`liplesiwine ta`biyattaniwdin` roli haqqinda rus pedagoglarinin` pikirleri.
3. Insan turmisinda ta`biyattin` tutqan orni haqqinda Orta Aziya alimlarinin` pikirleri.

Ilim–pa`n, ruwxiliq–ma`deniyat a`sirler dawaminda insaniyat a`leminde so`nmes ot bolip, jaritip kelgen. Ma`mleketimiz g`a`rezsizligi sharapati menen bu`gingi kwnde bul ot, ja`nede parlab, o`zgeshe a`hmiyetke iye bolmaqta. Bizge ma`lim bolmag`an tariyxda ko`lgenen qadriyatlarimiz, qimmatli qoljazba shig`armalarimiz, a`yyemgi esteliklerimiz g`a`rezsizlik sharapati menen izertlewshi alimlarimiz ta`repinen teren` u`yrenilip atir. Ta`rix – insanniq jetiskenlik, Yu rawajlaniw joli. O`tmisti bilmeslik o`zinin` an`lamasliq. O`zin an`lag`an xalq g`ana ulli kisilerdin` atlarin` hu`rmetlep ruwxin paklerin` yad etedi. Eger bir o`tmish tariyximizg`a na`zer taslasaq, jasap do`retiwshilik qilip atirg`an pedagoglarimiz o`zleri do`retiwshilik etip atirg`an da`wirlerden` –aq balanin` ha`r ta`repleme o`siwinde ruwxiliq jemis bolatug`in ta`biyattin` naz–nemetleri onin` mo`jizasi dep aytip o`tken.

–Tariyxtan bizge ma`lim o`zlerinin` o`shpes, unutilmas atlarin` qaldirg`an ulli pedagoglar bala ta`rbiyasinda ta`biyattin` a`hmiyeti, onin` bala psixologiyasina qanday ta`sir qiliwi haqqinda ilimiy pikirlerin` aytip o`tken.

Usi temani u`yreniwde biz Batis pedagoglarinan : Ya.A.Kamenskiy, J.J.Russo, I.G.Pestalotsiy siyaqli alimlardan` bala ta`rbiyasinda ta`biyattin` tutqan orni haqqindag`i ilimiy shig`armalari menen tanisamiz.

Rus pedagoglarinan K.D.Ushinskitsydin` G`G`Insan ta`rbiya predmeti sipatindaG` shig`armasi menen tanisamiz.

Ushinskiy G`Meni pedagogikada var var esaplasan`iz ha`m, lekin men o`z turmis ta`jiriybemde sonday juwmaqqa keldim. Go`zzal ta`biyat jas qalbina sonday u`lken ta`rbiyaliq ta`sir ko`rsetedi, ha`tte pedagogikanin` ta`siri ha`m ol menen konkurensiyalasiwg`a ajizG`– degen edi.

Bizge ma`limki, bala du`n`yag`a keler eken erte jaslig`inan baslap ta`biyat menen so`ylesiwde boladi. Bul haqqinda ulli pedagog alimlarimiz o`zleri jasap o`tken da`wirde, balanin` ha`r ta`repleme o`siwinde ruwxiy jemis beretug`in ta`biyattin` naz–nemetleri deb, aytip o`tken. Biz ha`zirde o`tmistegi pedagoglarimizdin` dana pikirleri ha`m ilimiy shig`armalarina su`yengenimiz o`zimizdin` pedagogikaliq ximzetimizde paydalanamiz.

Orta a`sirlerde ta`biyat haqqinda tu`sinikler Evropa ma`mleketlerinde deyerli rawajlanmadi. Batis Evropada pa`n tu`sku`nlikke tu`sken bir da`wirde Orta Aziya alimlari oni rawajlantirdi. Orta a`sirlerde Orta Aziya alimlari eli ekologiya pa`ni uliwma joq bolg`an da`wirde ta`biyat, ondag`i teppe–tenlik, ta`biyatti hu`rmetlew haqqinda kimmatli pikirlerin aytqan. Ulli alim, entsiklopedik alim babamiz Muhammad al–Xorazmiy (783–847) bir shig`armasinda sonday jazadi : G`Bilingiki, da`r`yanin` ko`zleri jaslansa, onin` basina g`am ku`lpet tu`sken boladi. Adamlar, da`r`yadan mewirinizdi ayaman`G`. Demek ta`biyat ha`m onin` jemisi insan ushin eken, onnan aqilana ha`m a`dilana paydalaniw kerek. Jerge, suwg`a, haywanlarg`a bolg`an mu`nsibetlerimizdi jaqsilawimiz menen g`ana emes, ana ta`biyattimizdi asrap qaliwimiz mu`mkin. Haywanlar na`rasiga tola tog`aylardi, parrandayu darrandalar makani tog`ayzarlardi , zila ko`llerdi ha`m o`tlaqlardi qayta tiklewdin` mu`mkinshiligi bar.

Bul islerge tek insan g`ana qadir. Solay eken, shayir aytaninday : «Mulki jahon ichra xoqon ham uning o`zi ya`ni insan, demek tabiatni ha`m ol saqlap qala aladi» .

Orta a`sirlerde Orta Aziyada jasap do`retiwshilik menen shug`illang`an alimlardan Muhammad Muso al–Xorazmiy, Abu nasr Farobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino ha`m basqalar ta`biyat pa`ininin` rawajlaniwina u`lken u`les qosqanlar. Olar eli ekologiya pa`ni du`n`yag`a kelmegen da`wirde ta`biyat ha`m ondag`i teppe–ten`lik, o`simlikler ha`m haywanat du`n`yasi, ta`biyatti hu`rmet qiliw haqqinda qimmatli pikirler aytqan. Mine sonday ulli alimlarimizdan Muhammad al–Xorazmiy, o`zinin` G`Kitap surat al–arzG` shig`armasin Abu Nars Farobiy (870–810) G`al –hajmi ha`m al–miqdarG`, G`Kitap almabodi al–insoniaG` shig`armalarin Abu Rayhan Beruniy G`SaydanaG`, G`MinerologiyaG` shig`armalarin Abu Ali ibn Sino, ol G`Kitap al –shifoG`, G`Tadbir ul–manzilG` siyaqli shig`armalarin jazg`an.

Ha`disi sha`riypimizdegi ta`biyat, ta`biyatti avaylap asraw, oni ko`beytiriw, ku`tiwge tiyisli qatarlari menen tanisip, oni teren` taliqlaydi.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

- 1.Batis pedagoglarinan, bala ta`rbiyasinda ta`biyatti tutqan orni haqqindag`i qanday ilimiy shig`armalari ha`m pikirlerin bilesiz ?
- 2.G`Insan ta`rbiya predmeti sipatindaG` shig`armasinin` avtori kim ?
- 3.Entsiklopedik alimlarimizda Abu Ali ibn Sino, al–Faroliylerdin` ta`biyatqa ta`n qanday shig`armalarin bilesiz ?
4. Ha`disi– sha`riypte ta`biyatti asraw, hu`rmetlewge tiyisli qatarlardan misal keltirin` ?

TAYaNIsh TU`SINIKLER :

Rus pedagoglari, O'rta Aziya oyshillari pikirleri, Xorazmiy, Forobiry, Ibn Sina, Kamenskiy, Russo, Pestalotsti, Frerebel` , Seminovich, Tixeevanin` ilimiy miyrasi.

A`DEBIYaTLAR :

- 1.I.A.Karimov Jetiliskan a`wlad –O`zbekstan rawajlaniwinin` tiykari. T.1997.
2. Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`r. T.1997.
3. Ta`lim tuwrisindag`i nizam. T.1997.
4. A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
5. P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.
- 6.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.
- 7.A.K.Munavvarov. Pedagogika T.1996.
- 8.O`zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta`rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.
- 9.P.A.Yusupova. Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekodlogik ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`n o`zgesheligi.T. 1995.
10. K.M.Jabbarova. Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekologiyaliq ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`nligi. T.2000

3 TEMA : MEKTEPKE SHEKEMGI JASTAGI BALALARDIN O'ZINE TA'N O'ZGESHILIKLARI

J O B A :

1. Balalardin` uliwma psixologiyaliq rawajlaniwinda ta`biyat tiykarg`i faktor sipatinda.
2. Ta`biyat penen tanistiriw metodikasinin` waziypalari.
3. Ta`biyat penen tanistiriw arqali ba`rshe ta`rbiya tu`rlerin rawajlantiriw.

Balalardi ha`r ta`repleme rawajlantiriw. Olardi jetiliken a`wlad qilip o`stiriw tuwilg`annan ku`ninen baslap a`melge asiriladi.

Bu`gingi ku`nde g`a`rezsiz O`zbekistanimizda alip barilip atirg`an ta`lim tarawindag`i reformalarinda bas maqseti mina sog`an qaratilg`an. Yag`niy o`sip kelatirg`an jas a`wlad, g`a`rezsiz O`zbekistanimizdin` keleshegi, rawajlaniwina kepilli kberedi. Mine usi bag`darlariminan kelip shiqqan halda , balalar baqshalarinda perzentdlerimizge beriletug`in ha`r qanday bilim, olarda Watang`a sadaqat, o`z u`lkesin su`yiwi, Watan menen maqtaniw ruwxin ta`rbiyalaw tiyis. Solay eken ta`biyat penen tanistiriw metodikasinin` tiykarg`i waziypalari to`mendegilerden ibarat boliwi tiyis :

–Balalardi o`z u`lkesin su`yiwge u`yretiw .

– Ta`biyat penen tanistiriw arqali balalarda ilimiy du`n`yaqarasti rawajlantiriw.

–Balalarda baqlawshiliqti rawajlantiriw.

–O`zinin`, ten`lesleri ha`m u`lkenlerdin` miynetin qa`dirlewge u`yretiw.

–Ta`biyat arqali psixikaliq protsesslerdi rawajlantiriw (seziwler, qabil etiw, este saqlawu`, qiyal, til, diqqat).

–Balalardin` sezimin, qabil etiwini rawajlantiriw.

–Ta`biyat sa`wg`a etken nemetlerdi avaylap asrawg`a u`yretiw.

Joqaridag`i waziypalardan kelip shiqqan halda, balalardi ha`r ta`repleme ta`rbiyalawda ta`biyat arqali–Aqiliy ta`rbiya;–A`dep–ikramliliq ta`rbiya; – Etetikaliq ta`rbiya ; – Fizikaliq ta`rbiya; –Ekologiyaliq ta`rbiya ; –Ekonomikaliq ta`rbiya beriw tiyis.

Jas a`wlapqa aqiliy ta`rbiya beriw uliwma ta`rbiyanin` quramli bo`limlerinen birin quraydi.

Aqiliy ta`rbiya beriwden go`zlengen maqset, mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi do`gerek–a`tiraptag`i turmistin` en` a`piwayi qubilislari haqqinda tu`rli tu`sinikler payda qiliwg`a u`yretiw bariwdan ibarat. Ta`biyat quralinda balalarg`a aqiliy ta`rbiya beriw biz jasaytug`in ortalıqtag`i o`simlik ha`m haywanat a`lemi menen tanistiriw, janli–jansiz ta`biyat haqqinda tu`sinik beriw haqqindag`i, onin` elementelri, ta`biyatta bolatug`in qubilislar, jawin, juldizlar, ay haqqinda, jer haqqindag`i tu`siniklerin shinig`iw waqtında sorap biliw mu`mkin. Bala

do`gerek–a`tiptag`i na`rseler, olardin` formasi, ren`i, u`lken–kishiligin ko`rip olar haqqinda pikir ju`ritedi. Aqiliy ta`rbiyanin` en` za`ru`r waziypalarinan ja`ne biri balalardi qizig`iwshiliq, ta`biyatqa, turmisqa bolg`an qaras ruwxinda ta`rbiyalaw. Balalarg`a aqiliy ta`rbiya beriwde ta`rbiya qurallarinan paydalaniw ma`lim bir dizim tiykarinda a`melge asiriliwi kerek. Bunin` ushin en` aldi menen ta`biyat penen tanistiriwdin` en` a`piwayi tu`siniklerinen baslap ta`biyat haqqindag`i ilimiy du`n`yaqaraslar payda boladi. Na`tiyjede balalarda ko`rgezbeli obrazli, ko`rgezbe ha`reketli oylaw rawajlanadi Bunin` a`hmiyeti sonda, tanistirilg`an ta`biyattin` ha`r bir qurali bala sanasinda, pikirinde, tu`siniginde bekkem iz qaldiradi.

A`dep–ikramliliq ta`rbiya deyilgende jas a`wladtti Watang`a, kisilerge mu`habbat, olarg`a ha`m olar miynetine hu`rmet sezimleri, internatsionalizm mu`rtekleri, kisiwkisige dos, tinishliq, xarakterdin` erklilik qa`siyetleri ha`m shaxstin jaqsi a`dep–ikramliliq sipatlari, paklik, tuwriliq, qullas, aliyjanap insan ushin ne kerek bolsa, ha`mmesin o`zinde bar halda ta`rbiyalaw tu`siniledi.

Jas a`wladta bul qa`siyetlerdi rawajlantiriw ushin ta`biyat faktorinan ken` paydalaniw kerek. Buni a`melge asiriw ushin bir ku`nlik, bir ayliq jumis emes, ba`lki bul uzaq dawam etetug`in quramali protsess bolip, kerek bolsa jillap ta`rbiya talap qilatug`in miynettin` jemisi esaplanadi.

Ta`biyat quralinda a`depwikramlilin` ta`rbiya beriw ushin baqsha uchaskalarina egilgen eginlerdi ku`tiw, gu`llerdin` ha`r bir gu`ldi, nihaldi asraw, oni ku`tiw, gu`llerdin` tu`bin jumsatiw, suwg`ariw siyaqli jumislardi orinlaw protsessinde a`melge asiriw mu`mkin. Balalardi balalar baqshasinda, ta`biyat mu`yeshinde o`simlik yaki haywandi tanistiriw protsessin sho`lkemlestiriw kerek–ki, bunda ta`rbiya tanistiriwdi qiziqarli, janli, sharayatqa baylanisli, balalardin` itibarin o`zine tartip sho`lkemlestiriw kerek. Ta`biyat quralinda baallarg`a a`dep–ikramliliq ta`rbiya beriw din` jollari ju`da` ko`p ha`m ol tu`rli qiyli.

Jaslarg`a estetikaliq ta`rbiya beriwden maqset –shaxstin` talg`amin, go`zalliqti sezip ba`rqulla og`an umtilip jasaw qa`siyetin payda etiw. Shinnan ha`m ta`biyatti, onin` go`zzal ko`rinishlerin taw eteklerinde jasil bag` rag`larin sezmegen onnan zawiqlanmag`an kisi bolmasa kerek. Gu`llerdin`, miywelerdin` iyisi, formasi ha`m ren`i, quslardin` sayrawi, salmalardan suwdin` shildirap ag`iwi, ayaq astindag`i qardin` g`ijirlawi – bulardin` ba`rshesi balalarda ta`biyattag`i na`rse ha`m quibilslardi seziwge mu`mkinshilik beredi ha`m olarda estetikaliq sezimin ta`rbiyalaw ha`m o`stiriw ushin bay material bolip xizmet qiladi. Baqsha balalarinda bunday estetikaliq sezimlerinin o`siwi o`z nawbetinde ko`rkem o`nerdi, turmisti ta`biyatti su`yiw, oni tu`siniw ha`m u`yretiwdi ushin za`ru`r sharayat do`retdi. Ma`limki, jas balalar shirayli, aniq, jiltiraq ren`, predmetlerdi jaqsi ko`redi. Go`zalliqti hawes qiliw ha`r bir insan sanasinda bar. Bala sanasindag`i, pikirindegi usi qizig`iwdi rawajlantirimiz za`ru`r. Bunda tiykarg`i qural rollin ta`biyat oynaydi. Ta`biyat go`zallig`in ko`re biliw, onnan zawiqlana biliwi kerek. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat quralinda estetikaliq ta`rbiyani qa`legen ma`wsimde a`melge asiriw mu`mkin.

Mektepke shekemgi ta'ربيya jasindag'i balalardi miynet ta'rbiyasin beriw olardi miynetsu'iywshilik ruwxinda ta'rbiyalaw miynetke bolg'an qizig'iwlarin asiriw, u'ikenler do'retken miynet jemisin hu'rmetlew, onin' qa'dirine jetiw ruwxinda ta'rbiyalawdi balaliq da'wiren baslawi tiyis. Balalardin' miynet ta'ربيya mu'yeshinde, gulzarda o'simlikler ha'm haywanlardi ku'tiw protsessinde a'melge asiriladi. Miynet ta'rbiyasi ha'r bir topardin' jas o'zgesheligin esapqa alg'an halda a'melge asirilsa, mektepke muwapiq boladi.

Kishi toparda miynet ta'rbiyasin beriwde balalar ta'rbiyashi menen bir xanadag'i o'simliklerge, suw quyadi, akvariumdag'i baliqlarg'a awqat beredi, quslarg'a dan taslaydi, baqsha hawlisindag'i paliz ekenlegin jiynap-terip aliwda qatnasadi. Orta toparda miynet ta'rbiyasi bir az quramalasadi, baqsha maydanshasindag'i o'simliklerdi o'zleri ku'tedi. Ta'biyat mu'yeshindegi haywanlardi o'zleri awqatlandiardi, ku'tedi. U'iken tayarlaw toparlarinda a'melge asirilatug'in miynet ta'rbiyachi ha'm bir munsha o'zine ta'nligi, quramalilig'i menen ajiralip turadi. Balalardin' o'simliklerge bolg'an mu'nsibeti, miynet qiliwlari janli ta'biyatg'qa, Watang'a bolg'an muhabbatti ja'nede asiradi.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

1. İnsan turmisinda ta'biyattin' tutqan orni qanday ?
2. Ta'biyat penen tanistiriwda qanday waziypalar a'melge asiriladi ?
3. Ta'biyat quralinda balani ha'r ta'repleme ta'rbiyalaw degende neni tu'sinesiz?

TAYaNIsh TU'SINIKLER :

Aqiliy ta'ربيya, a'dep-ikramliliq, fizikaliq, estetikaliq, ekologiyaliqo, miynet ha'm ekonomikaliq ta'ربيya arqadli ta'biyat haqqinda balalarg'a bilim beriw.

A`DEBIYaTLAR :

- 1.I.A.Karimov Jetiliken a'wlad –O'zbekstan rawajlaniwinin' tiykari. T.1997.
2. Kadrlar tayarlaw milliy da'stu'r. T.1997.
3. Ta'lim tuwrisindag'i nizam. T.1997.
4. A.To'xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
5. P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta'ربيya jasindag'i balalardi ta'biyat penen tanistiriw.T.1984.
- 6.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta'biyat mu'yeshi.T.1991.
- 7.A.K.Munavvarov. Pedagogika T.1996.
- 8.O'zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta'ربيya Kontseptsiyasi. T.1992.
- 9.P.A.Yusupova. Mektepke shekemgi jastag'i balalarg'a ekodlogik ta'lim-ta'ربيya beriw din' o'zine ta'n o'zgesheligi.T. 1995.
10. K.M.Jabbarova. Mektepke shekemgi jastag'i balalarg'a ekologiyaliq ta'lim-ta'ربيya beriw din' o'zine ta'nligi. T.2000

4. TEMA : TABIIYAT HAQQINDAG'I BERILETUG'IN BILIMLER MAZMUNININ` BALALAR JASINA MASLIGI

JOBA:

1. Ta'biyat haqqindag'i beriletug'in bilimler mazmuninin` balalar jasina mas keliwi za'ru'rligi.
2. Ta'biyat penen tanistiriw printsipleri.
3. Ta'biyat penen tanistiriw da'stu`rinin` du`zilisi ha`m mazmuni.
4. Ta'biyat penen tanistiriw da'stu`rinde ma`wsimshilik printsipten paydalaniw.

Ta'biyat qurali ta'rbiya beriw uliwma ta'rbiyanin` bir bo`legi bolip, ol o`z aldina balalardin` jas o`zgesheliklerin, bilim protsessleri, qa`biletlerinin` jaqsi bilgen halda ta'rbiya beriwdi waziypa qilip qoyadi. Mektepke shekemgi ta'rbiya jumisinde onin` ko`p qirlari bar, bul pedagogika pa`ni nizamliqlarin u`yreniw menen shug`illanatug`in ju`da` ken` sotsial qubilis.

Biz balalardi ta'biyat penen tanistirar ekenmiz, en` aldi menen, pedagogika pa`ninin tiykarshilarin aytip o`tken pikirlerge tikarlanamiz. Batistin` alding`i pedagoglarinan Kamenskiy balalarg`a beriletug`in bilim turmisliqqa ha`m ko`rgezelilikke tiykarlaniwi kerek degen edi. balalarg`a ta'biyat arqali beriletug`in bilimler tu`rlishe metod ha`m usilldar menen alip bariladi ha`m ekskursiya, seyil, ta`limliq oyunlar arqali bekkemlenip teren`lestiriledi.

Da'stu`rdin` ta'biyat penen tanistiriw bo`limine materiallar to`mendegi printsipler tiykarinda tanlanadi :

Balalardi ta'biyat penen tanistiriw printsipleri

Balalar jasina	Ko`rgezmelilik	Entsiklopedik
Masliq printsiipi	printsiipi	printsip
Ilimiylik	U`lketaniw	
printsiipi	printsiipi	

Balalar jasina mas janli ha`m jansiz ta'biyat haqqinda a`piwayi tu`sinikler beriw balalarg`a beriletug`in bilimler a`piwayi boliwi menen birge ilimiy aniq boliwi kerek. Misali, o`simlikti jaqtiliqqa, suwg`a, issiliqqa bolg`an iqtiyaji.

Balalarg`a beriletug`in bilimlardin` barlig`i ko`rgezbe tiykarinda beriliwi sha`rt. Ol u`lkesi ta'biyati haqqinda teren` bilim beriw. Ta'biyattaniw barliq tarawlari –(botanika, zoologiya, astronomiya) haqqinda bilim beriw.

Joqarida aytip o`tilgen printsipler bir–biri menen baylanisli halda alip bariladi.

Balalardi ta'biyat penen tanistiriwda ilimiylilik printsipline a'mel qilinadi. Beriletug'in ta'biyat haqqindag'i bilimler ilimiy boliwi menen birge balalar tu'sinetug'in boliwi za'ru'r.

Misali : Erte baharda ku'nler isiydi. Ku'nler isig'an sebepli terekler mu'rtek shig'aradi. Aspan ko'm–ko'k tus aldi, biz endi baqsha jer maydanshasina egin egiwiwimiz mu'mkin.

Mina sonday a'piwayi misallar arqali balalar aniq ha'm ilimiy tiykarda tu'siniklerge iye boladi.

Ilimiy printsipl balalar jasina mas balsa g'ana na'tiyje beredi. Bul haqqinda Ya.A.Komenskiy sonday degen : A'piwayidan quramalig'a, jaqinnan–uzaqqa, tanistan–tanis emeske ta'rep bariw kerek. Bul printsipler da'stu'rdegi ta'biyat penen tanistiriw bo'liminde o'z sa'wlesin tawg'an. Biz balalardi ta'biyat penen tanistiriwda tikkeley o'zlerine jaqin bolg'an, a'tiraplarin orap turg'an ta'biyat menen tanistiriwdan baslaymiz. Balalarg'a en' aldi menen baqshadag'i terekler son' tog'aydag'i terekler haqqinda bilim beremiz. Demek, biz jaqinnan–uzaqqa to'men degen qag'iydag'a a'mel qiliwimiz za'ru'r.

Biz balalarg'a bilim beriwde olardin' alding'i bilimlerine tayanamiz. Sonda g'ana olar jan'a bilimdi teren' o'zlestirip aladi. Balalar beriletug'in bilim ilimiy, balalar jasina mas bolsa, olar ko'rgezmesiz bolsa, balalar jumisti tu'sinmeydi.

Ya.A.Komenskiy sonday degen : G'Aldin seziwlenrge bolmcha na'rse, intellektde ha'm bolmaydiG'.

Sonday qilip sezim ta'jiriybeni biliw ha'm u'yreniw tiykarinda to'mendegi ko'rgezmelilik printsiplin tiykarlap berdi. Ko'rgezmelilik tek buyim, qubilislardi ko'rip qabil etiw emes, ba'lkil olardi ha'mme seziw organlarin tartqan halda qabil qiliwdan ibarat. Bul didaktikanin' altin qag'iydasi esaplanadi. Eger birar bir predmetti bir neshe seziw organlari menen qabil qiliw mu'mkin bolsa, usi na'rseni qabil qiliw ushin bir neshe seziw organlarin iske saliw tiyis. Eger u'yrenilip atirg'an predmetti ko'riw mu'mkinshiligi bolmasa, olardin' tezlikleri yaki modellerine mu'rajaat qiliw tiyis. Demek, ko'rgezmelilik balalardi abstrakt tu'siniklerin real an'lawg'a alip keledi.

Entsiklopedik so'zi grekshe so'z bolip, ba'rshe pa'nlerdi ha'r ta'repleme bilim aliw, bilimler jiyindisi ma'nisinde qollaniladi.

Balalar aspan denelerin astronoiyada, o'zi tuwilip o'sken qala, awil, da'r'ya, tawlardin' atlarin geografiyadan, o'simlikler atlari, olardin' o'zine ta'n o'zgeshelikleri botanikadan bilip baradi.

Ta'biyattaniw bilimlerin a'piwayidan – quramaliliqqa dizimli ra'wishte jaqinnan, yag'niy o'z u'lkesi ta'biyatidan baslap uzaq, yag'niy basqa u'lken ta'biyatni taniw, u'yreniw tiykarinda a'melge asiriladi. O'z u'lkesi ta'biyati menen tanisiw tikkeley balani do'gerek–a'tiraptag'i, baqshasindag'i jer maydanshasindag'i o'simlikler, gu'ller, ko'shetler, da'r'ya ha'm ko'l atlari, tawlar, jolda ushiraytug'in maysalar ati, haywanat a'lemi, yag'niy bala ku'ndelik turmisi dawaminda du's keletug'in janli ha'm jansiz ta'biyat penen tanisiwdan baslaw za'ru'r. Usi dizimi tiykarinda jumis sho'lkemlestirilse, o'zge u'lkenin' ta'biyati menen tanisiw jen'il, an'sat keshedi.

O'zbekistan Respublikasi o'z g'a'rebsizligin qolg'a kiritkennen son' o'z milliy qa'diriyatlarin tiklew jolinda ja'miyet turmisinin ha'r bir tarawinda sabit qa'demlik menen is alip bardi. Ta'lim dizimin tu'pten reformalaw maqsetinde G'Kadrlar tayarlaw milliy da'stu'riG' jaratildi.

O'zbekistan Respublikasinin Ta'lim wa'zirliqi ta'repinen, balalar baqshalarinin ta'biyat penen tanistiriw da'stu'ri, Respublikamizdin o'zine ta'n etnikaliq o'zgeshelikleri, geografiyalik ta'repinen hawa-rayi, ta'biyg'iy o'zgesheliklerin esapqa alg'an halda du'zilgen.

Da'stu'rde a'meliyatta erisilgen tabislar tiykarinda ta'lim-ta'rbiya haqqinda teoriyalik waziypalar berilgen. Onda mektepke shekemgi ta'rbiya jasindag'i baladlardi ha'r jas basqishina ta'n psixofiziologiyaliq o'zgeshelikleri esapqa aling'an. Da'stu'r erte jastag'i ekinshi topardan to mektepke shekemgi tayarlaw topari ushin mo'lsherlengen bilim ha'm ko'nikpeler ko'lemin o'z ishine aladi.

Da'stu'rde ta'biyattaniw mtareiallari ba'rshe topar ushin jil ma'wsimlerine qarap bo'listirilgen. ha'r bir ma'wsimde janli ha'm jansiz ta'biyattag'i ha'mde kisilir xizmetindegi en' aniq xarakterli qubilislar ko'rsetip o'tilgen. Materiallardin bunday jaylasiwi ta'biyatta ju'z beretug'in o'zgerislerdi baqlaw, onin' taliqlaw mu'mkinshiligin beredi.

Ta'biyat penen tanistiriw da'stu'ri respublikamizdin o'zine ta'n ta'biyg'iy o'zgesheliklerin esapqa alg'an halda du'zilgen.

Mektepke shekemgi ta'rbiya mekemelerinde qollanilatug'in G'Balalar baqshasinda ta'lim-ta'rbiya da'stu'riG' ma'mleketlik hu'jjeti sanaladi. Ha'r bir baqsha baslig'i, metoisti, ta'rbiyashisi usi hu'jjet mtareiallarin toliq a'melge asiriwlari sha'rt.

Da'stu'rdin ta'biyat penen tanistiriw bo'limi. Ha'mme bo'limler menen u'zliksiz bo'lingen. Ta'biyat haqqinda tu'siniklerodi payda qiliw so'z ja'rdemsiz boliwi mu'mkin emes. Sonin' ushin ha'm ana tilin teren u'yreniw onnan paydalana aliw ta'biyatti baqlaw ha'm u'yreniw menen tig'iz baylanisli. Bala ta'biyatti baqlaw dawaminda alg'an biilmelerin o'zleri su'wretlew xizmetlerinde sa'wlelendiredi. Ta'biyatti baqlaw arqali sanawdi, mug'dar o'zgerislerin u'yrenip baradi (terek biik, buta pa's). Fizikaliq miynet balalardi fizkaliq ku'shli, salamat o'siwleri ushin ja'rdem beredi. Bunnan tisqar ta'biyatqa ta'n bolg'an ha'reketli oyinlar ha'm balani fizikaliq barkamal boliwina ja'rdem beredi. Bul misallardin ba'rshesi da'stu'rde o'z sa'wlesin atwg'an. Da'stu'r, material tanlaw ta'biyat penen tanistiriwdag'i ba'rshe printsiplerge a'mel qiling'an halda a'melge asirilg'an.

Joqarida bayan etilgen, balalar baqshasinda tu'rli jastag'i balalar ta'rbiya tawadi. Balalardin o'zlestiriw qa'biletin esapqa aling'an halda da'stu'r to'mendegishe du'zilgen, yag'niy balalar baqsha mekemelerinde bolg'an da'wirlerinde bir tema menen bir neshe ret tanisadi. Lekin ha'r waqit teren'irek, ken'eytirilgen halda tanisadi.

Misali, Kishi toparda suw haqqinda tu'sinik berilgen suw menen juwniladi, suwdi ishedi, suw suwiq, issi boladi, suw ag'adi siyaqli u'yretiledi. Orta toparda suw tiniq, ayirim predmetler suwda sho'kedi, issi ku'nde suw tez, suwiq ku'nde sekin quriydi, u'lken tayarlaw toparlarinda

suwdin` ta`biyatta aylanip ju`riwi, o`simlik, insan turmisinda onin` orni, suwdag`i elektr energiyasi aliwda paydalaniw mu`mkin siyaqli tu`sinikler a`piwayidan – quramaliqqa qag`iydasi tiykarinda tu`sindirilib bariladi. Demek, ha`r bir toparda ta`biyatqa ta`n bilimlar ha`r jili quramalasip baradi.

Da`stu`r ma`wsimshilik printsipleri tiykarinda du`zilgen . Materiallardin` bunday jaylastiriliwi ta`biyatta ju`z beretug`in o`zgerislerdi taliqlawg`a ja`rdem beredi. da`stu`rde orta topardan baslap ha`r bir ma`wsimde balalarda janli ha`m jansiz ta`biyattag`i, o`simlikler turmisindag`i, haywanat a`lemindegi o`zgerisler ha`m olar haqqinda balalar aliwlari tiyis bolg`an bilimlar beriliwi esapqa aling`an.

Birar bir ma`wsimde o`simlikler turmisindag`i o`zgerisler, hawa–rayinin` o`zgeriwin baqlaw, haywanat a`lemindegi o`zgerisleridi, kisilerdin` usi ma`wsimdegi miynetleri balalarg`a aniq ko`rinedi. Usi ma`wsimdegi ba`rshe ta`biyat haqqindag`i, onda ju`z beretug`in o`zgerisler haqqinda toliq tu`sinikler qa`lipleseidi. bunnan tisqari da`stu`rde ta`biyat haqqinda tu`siniklerin qa`liplestiriw kvartallarg`a bolip berilgen.

Balalarg`a beriletug`in bilimlerdi kvartallarg`a bolip jaylastiriwda ha`m joqarida ko`rip o`tilgen printsiplerge a`mel qilinadi.

Ha`r bir toparda jil aqirinda balalar iyellewleri tiyis bolg`an bilimlar ko`rsetiledi. Da`stu`r materiallarin jaylastiriwda ketpe–ketlik, dizimlilikke a`mel qiling`an.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

- 1.Printsip dep nege aytiladi ?
- 2.Qanday printsiplerdi bilesiz, olarg`a misal ketirin` ?
- 3.Ta`biyat penen tanistiriw protsessinde qasi printsipten paydalaniladi ?
- 4.U`lketaniw printsipin tu`sindirip berin` ?

TAYaNISh TU`SINIKLER :

Ilmiylik printsiipi, balalar jasina maslig`i printsiipi, u`lketaniw printsiipi, entsiklopedik printsiipi, ma`wsimshilik printsiipi, ta`rbiyashi shaxsina qoyilatug`in talaplar.

A`DEBIYatLAR :

- 1.I.A.Karimov Jetiliskan a`wlad –O`zbekstan rawajlaniwinin` tiykari. T.1997.
2. Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`r. T.1997.
3. Ta`lim tuwrisindag`i nizam. T.1997.
4. A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
5. P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.
- 6.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.

7.A.K.Munavvarov. Pedagogika T.1996.

8.O'zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta'rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.

9.P.A.Yusupova. Mektepke shekemgi jastag'i balalarg'a ekodlogik ta'lim-ta'rbiya beriwdin o'zine ta'n o'zgesheligi.T. 1995.

10. K.M.Jabbarova. Mektepke shekemgi jastag'i balalarg'a ekologiyaliq ta'lim-ta'rbiya beriwdin o'zine ta'nligi. T.2000

7 TEMA : TA'BIYAT PENEN TANISTIRIW JUMIS FORMALARI-ShINIG'IW **EKSKURSIYA SEYIL VA OLARDI TU'RLERI O'TKERIW METODIKASI**

JOBA:

1. Ekskursiya, onin' a'hmiyeti ha'm mazmuni.
2. Ekskursiya tu'rleri.
3. Seyil, oni o'tkeriw metodikasi.

Ekskursiya balalardi ta'biyat penen tanistiriwshi jumis formalarinan biri. ekskursiya dawaminda balalar o'simlik ha'm haywan jansiz ta'biyat menen jaqinnan tanisadi.

Ekskursiya protsessinde balalar ta'biyatining go'zallig'in ku'rip u'lken ta'sir alip sezimlari rawajlanadi. Usi tiykarda janajan O'zbekistan ana ta'biyatina mu'habbat, og'an iqtiyatli mu'nsibette boliw ta'rbiyalanadi. Ekskursiyada shinig'iw tu'ri sipatinda orta, u'lken, tayarlaw toparlarinda paydalaniladi. ha'r bir ekskursiya ushien ba'rshe balalar iyelewlari sha'rt bolg'an da'stu'r mazmuni belgilenedi.

Ekskursiya onin` tu`rleri

Ta`biyattaniw		Awil xojalig`i
Bag`, tog`ay, da`r`ya , otlaq		Dala, parrandachilik fabrikasi, eginzar

Ekskursiya shinig`iqlarinin` apzallig`i sonda, onda balalar o`simlik ha`m haywanlardi olar jasaytug`in ortalıqta ko`riw mu`mkinshiligine iye bolg`an o`z-ara baylanislar haqqında la`slepki du`n`yaqaras tu`siniklerin, a`lemdi ilimiy tu`siniwdi qa`liplestiriw mu`mkinshiligin jaratadi. Tog`ay, dala, da`r`ya, ko`l qirg`aqlarina uyimlastirilg`an ekskursiya baladlaridn` diqqatin tartadi, ta`rbiyashi basshilig`i astında topar ha`m ta`biyat mu`yeshinde alip barilatug`in keyingi baqlawlar tu`rli-tuman mtaeriallar toplawg`a sharayat jaratadi. Ekskursiyalar arqali balalarda baqlawshiliq, ta`biyatti u`yreniwge qiziq jumis o`sedi. Olar predmetti sinshiklep baqlaw ha`m onin` xarakterli o`zgesheliklerin esapqa aliwg`a a`detlenedi.

Ta`biyattin` go`zallig`i balalardi teren` sezimler oyatadi, o`shpes tu`sinikler qaldiradi. Estetikaliq sezimlerinin o`siwine ja`rdem beredi. Usi tiykarda ana ta`biyatqa mu`habbat, og`an iqtiyatliq mu`nsibette bolıw Watang`a muhabbat qa`liplestiriledi. Ekskursiyalar mazmunina ko`re : ta`biyattaniw ekskursiyasi;-awil xojaliq ob`ekilerine ekskursiya tu`rlerine bo`linedi. Ta`biyattaniw ekskursiyag`a kiriw sa`wbeti, topar bolip baqlaw, balalardin` jeke o`zbetinshe baqlawlari ha`m ta`biyatqa ta`n materiallar toplaw balalardin` itibarin ta`biyattin` uliwma ko`rinsine tartadi. Ekskursiya bo`limlerinin mug`dari ha`m olardi o`tkeriw ketpe-ketligi ekskursiyanin` maqseti, hawa rayına g`qarap o`zgartiriledi. Balalar ekskursiyalarda predmetlerdin` xarakterli o`zgesheliklerine ta`n bilimlerin bekkemleydi, olardin` belgisin so`z menen ko`rsetedi, o`simlik, haywanlardin` bo`limleri atların yadda tutadi. Ekskursiya insannin` ta`biyatqa qandaa` tsir etiwın, o`simliklerdi qanday o`stiriwi ha`m haywanlardi qanday ku`tiw qiliwdi ko`rgezbeli ko`rsetiw mu`mkinshiligin beredi. Bul jerde balalar tiykarg`i miynet bo`limlerin bir qanshasi menen tanisadi. Bul ekskursiyanin` o`zine ta`nligi sonda, bala insan xizmetin ha`m, ol ta`sir etip atirg`an ta`biyattin ha`m baqlawi mu`mkin. Awil xojaliq ekskursiyaların u`lken miynetinin` ayirim tu`rleri menen tanistiriw maqsetinde o`tkeriledi. Ekskursiyani uyimlastiriw topardag`i shinig`iwdi uyimlastiriwdan quyinraq. Sonin` ushin onin` tabisli bolıwi ta`rbiyashi ha`m balalardin` og`an puxta tayarlanıwlarına baylanisli.

Balalardi ta`biyat penen tanistiriwda seyilden ken` paydalaniladi. Seyil waqtında tu`siniklerin qa`liplesiwi ushin uzaq mu`ddet talab qilinatug`in ta`biyat qubilislari menen tanistiriw mu`mkinshiligine iye boladi. Ta`biyat qubilislarin ku`dleik baqlawlar tosattan bolmaslig`i tiyis. Bulardi ta`rbiyashi aldienda rejelestiriwi tiyis. Seyid waqtında gu`lzar ha`m eginzarlarda u`lken

jumlalardi a`melge asiriw mu`mkin. Eginzar ha`m gu`lzardag`i jumis ushin balalardi shinig`iw maqsetine ko`re uyimlastiriladi.

Ekinshi kishi topardan baslap maqsetli seyil uyimlastiriladi. Bul seyillerde balalardi aniq ta`biyat qubilislari menen tanistiriladi. Orta u`lken toparlarda bir neshe ku`n, ba`zen ha`ptelep dawam etetug`in qubilislardi baqlaw mu`mkin. Bul baqlawdi uzaq mu`ddetli baqlaw deyiledi. Seyillerde hawa–rayin, aspandi, o`simlikler gu`llardi, xazonrezlik, haywanlar turmisindag`i ma`wsimlik o`zgerislerdi baqlaw mu`mkin. bul tu`rdegi baqlawlar uzaq mu`ddetli baqlawlar deyiledi. U`lken, tayarlaw toparlarinin` balalari seyildegi baqlawlarin ta`biyat kalendarda sa`wlelendiredi. Olar bul kalendaorda jansiz ta`biyat, haywanlar, o`simlik turmisindag`i aniq ma`wsimlik o`zgerislerin, kisilerdin` miynetlerin sa`wlelendiredi.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

1. Ekskursiyaga ta`riyp berin`.
2. Ekskursiya tu`rleri.
3. Seyilge ta`riyp berin`.
4. Seyil tu`rleri.

TAYaNIsh TU`SINIKLER :

Shinig`iw o`tkeriw ta`rtibi, o`z u`lkemiz ta`biyati, haywanat a`lemi haqqinda bilim, ekskursiya, oni o`tkeriw metodikasi, mazmuni ha`m tu`rleri, seyil mazmuni, ta`biyat qubilislari, azang`i, keshki seyil.

TAYaNIsh TU`SINIKLER :

Shinig`iw o`tkeriw ta`rtibi, o`z u`lkemiz ta`biyati, haywanat a`lemi haqqinda bilim, ekskursiya, oni o`tkeriw metodikasi, mazmuni ha`m tu`rleri, seyil mazmuni, ta`biyat qubilislari, azang`i, keshki seyil.

A`DEBIYaTLAR:

- 1.A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
- 2.P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.
- 3.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.
- 4.A.K.Munavvarov. Pedagogika. T.1996.
- 5.O`zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta`rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.
- 6.P.A.Yusupova. Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekodlogik ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`n o`zgesheligi.T. 1995.
7. K.M.Jabbarova. Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekologiyaliq ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`nligi. T.2000

8 ТЕМА : ТА`БИЯТ ПЕНЕН ТАНИСТИРИВ ЖУМИСИН РЕЖЕЛЕСТИРИВ, РЕЖЕЛЕСТИРИВ ТУ`РЛЕРИ

ЖОБА:

1. Basliqtin` jilliq rejesi.
2. Keleshek reje. Onda ma`wsimshilik printsiptinen paydalanıw.
3. Ku`ndelik reje.

Balalardı ta`biyat penen tanistiriw jumislariń rejelestiriwdegi tiykarg`i qollanba, derek G`Balalar baqshasında ta`lim ta`rbiya da`stu`riG` esaplanadı. Bunda uliwmapedagogikalıq qag`ıydaǵa ha`m rejelestiriw printsiptine a`mel qilinadı. Rejelestiriwdin` tiykarg`i printsipti bala shaxsin aqiliy, a`dep–ıkramlılıq qa`liplestirip, olarda ta`biyatqa ta`n bilim, eplilik ha`m ko`nikpeler payda qiliw, ta`biyatg`a ilimiy qaras boyınsha a`piwayı tu`sinikler beriw, ta`biyatta u`lkenler miynetin hu`rmet qiliw ha`m oni qa`dirlew, o`simlik ha`m haywanlardı syiw ha`mde asraw ruwxında ta`lim beriwden ibarat. Buni a`melge asiriw ushin pedagogikalıq ta`rbiya jumislari tu`rli rejelestirilgen boliwi balalardıń jas o`zgnesheliklerin payda qiliw ta`lim– ta`rbiya beriw, bilim ha`m ko`nikpeler payda qiliwdı, bunda tu`rli –tuman ta`lim formaları ha`m balalar aktivligi esapqa aling`an boliwi tiyis. Reje anıq dizim tiykarında ketpewketlik menen a`piwayıdan quramalılıqqa qarap bir–biri menen baylanisli tu`rli metodika ha`m formalardan iborat boliwi kerek. Rejelestiriwdin` bas maqseti G`Balalar baqshasını ta`lim ta`rbiya da`stu`rinG` toliq a`melge asiriw. Sonin` ushin jildin` ha`r bir ma`wsimi sonlay rejelestiriliwi kerekki ol o`tken ma`wsim juwmaqi ha`m alında qilinatuǵın jumistin` dawami boliwi kerek. Rejege tu`rli qiyli jumislardı kiritiliwi ta`rbiyashig`a balalardı ha`r ta`repleme ta`rbiyalawg`a ja`rdem beredi.

Jilliq reje uliwma waziypanı qamtip alıp pu`tin pedagogikalıq ja`ma`a`ttin` maqsedin o`zine jamlestiredi. Solardan biri ta`biyat penen tanistiriw jumisin maqsetke muwapıq sho`lkemlestiriw. Jilliq rejede ta`rbiyashi menen birge ta`biyat penen tanistiriw metodikalıq jumis formaları rejelestiriledi. Bunda pedagogikalıq ma`jlislerdin` mazmuni ta`biyat penen tanistiriw tarawındaǵı alding`i ta`rbiyashılardı jumis ta`jiriybelerin jayw ha`m olardı toplaw mu`mkinshilikleri (shinig`iw baqlaw, oni dodalaw, ekskursiya ha`m basqalar). Rejede ta`biyattaniw xarakterindegi , metodikalıq temalardıńdaǵı tapsırmalar, jollanmalar o`tkeriw rejelestiriledi.

Jilliq reje ata–analar menen ta`biyatti qorg`awg`a ta`n pedagogikalıq agitatsiya jumislari bariw ha`m kirgiziledi.

Jilliq reje :

a) jer maydanshasın sho`lkemlestiriw, yag`niy miyweli terek egiw, paliz eginleri ushin jer ajiratiw ha`m basqalar.

b) ta`biyat mu`yeshin sho`lkemlestiriwde ta`rbiyashig`a ko`meklesiw, yag`niy oni u`skenelew ushin kerekli ko`rgezmeler menen ta`miyinlew.

v) tu`rli ko`rgezbe qurallar keltiriw.

Keleshek rejeleri bir topar ushin du`ziledi. Oni jil ma`wsimleri boyinsha du`ziw maqsetke muwapiq. Bul ta`biyattin`ren`-ba`ren` o`zgesheliklerin esapqa aliw ha`m ta`biyat qubilislari megnen balalardi tanistirwg`a mu`mkinshilik jaratadi. Keleshek rede ta`rbiyashig`a da`stu`r materiallarin tuwri bo`listiriwge ja`rdem beredi. Ol balalar bilimin, eplilik ha`m ko`nikpelerin ma`lim dizim tiykarinda ketpewketlik menen bariwdi ta`miyinleydi. Rejede jansiz ta`biyat haqqindag`i bilim, o`simlikler haqqindag`i bilim, haywanlar haqqindag`i, ta`biyatta u`lkenler miyneti haqqindag`i mag`liwmatlar kirgiziledi. Rejede ta`biyat mu`yeshine qoyilg`an waqtinsha ha`m ba`rqulla jan`a ob`ektler ha`m kiritiliwi kerek. Bulardi aldinnan aniqlastiriwdan maqset, o`simlik ha`m haywanlar ushin awqat, sharayat tayarlap qoyiw.

Rejede ta`limiy oyunlar, kinofil`m ha`m diafil`mler, ta`biyatqa ta`n a`debiyatlar, ta`rbiyashilar ushin ta`biyatqa ta`n so`zlik a`debiyatlari kirgiziledi. Keleshekтеgi rejede balalardin`jer maydanshasi ha`m ta`biyat mu`yeshinde orinlanatug`in miynetleri o`z sa`wlesin tawadi. Bul jumislardi aldinnan rejelestiriwden maqset za`ru`r miynet a`sbaplari sharayatin aldinnan tayarlaw qoyiw. Tiykarg`i baqlaw janli ha`m jansiz, ta`biyatta kisiler miynetin ma`wsimler boyinsha o`zgerisin aniqlawdan ibarat.

Ta`biyat penen tanistiriw jumisin rejelestiriwdin`tiykarg`i formasi – ku`ndelik jumis rejesin du`ziw. Bul reje jilliq ha`r qiyli ma`wsimdi o`z ishine aladi. Jas ta`rbiyashilar orinlanatug`in jumislarin 2 ha`ptege du`zip aliwlari maqsetke muwapiq.

Ku`ndelik rejeni du`ziwde shinig`iw o`tiwdin`rejelestiriwden baslaw tiyis. Shinig`iw – da`stu`r mazmuni bolg`an ta`biyat penen tanistiriw jumisin ku`nlik turmista a`melge asiriw ha`m ta`biyattaniw jumisinin`tiykarg`i formasi. Ku`ndelik rejede ta`biyat mu`yeshindegi baqlaw ha`m miynetin`tiykarg`i mazmuni o`z sa`wlesin tawiwi kerek. Rejede baqlawdin`maqseti ha`m baqlau`jollari ha`m baqlang`an ob`ekttn`na`tiyjelerin taliqlaw ku`ndelik rejede ta`biyat materiallari tiykarinda ha`reketli oyinlardi orinlaw ha`m esapqa alinadi. Ta`biyattaniwg`a ta`n ta`limiy oyinlardan paydalaniwg`a olardin`formasi, mazmunina qarap isletiw rejelestiriledi. Ta`biyattaniwliqqa ta`n jumislardi rejelestirgende ha`r bir jas toparinin`o`zgesheligi esapqa alinip olardin`tiykarg`i formalarinan paydalanilip ta`biyat penen tanistiriw metodikalari du`ziledi. Ta`rbiyashi orinlang`an jumisti ku`ndelik jumis rejesinde esapqa alip baradi.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

1. Ku`ndelik reje neshe ku`nge mo`ljellep du`ziledi ?

2. Ta`biyat penen tanistiriw jumisinin`rejelestiriwdin`qanday tu`rleri bar ?

3. Rejelestiriwde qanday printsiplerden paydalaniladi ?

TAYaNIsh TU`SINIKLER :

Jilliq reje , onin` mazmuni, keleshek reje, ma`wsimshilik printsipini, kalendar ku`ndelik reje, ku`ndelik rejenen paydalaniw, ta`limiy oylarlardi rejelestiriw, basliqtin` qa`nigeligin asiriwi.

A`DEBIYaTLAR :

- 1.I.A.Karimov G`Jetiliskan a`wlad –O`zbekstan rawajlaniniwinin` tiykariG`. T.1997.
2. G`Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`rG`. T.1997.
3. G`Ta`lim tuwrisindag`i nizamG`. T.1997.
4. A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
5. P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.
- 6.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.
- 7.A.K.Munavvarov. G`PedagogikaG`. T.1996.
- 8.O`zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta`rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.
- 9.P.A.Yusupova. G`Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekodlogik ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`n o`zgesheligiG`.T. 1995.
10. K.M.Jabbarova. G`Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekologiyaliq ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`nligiG`. T.2000.

_9 TEMA : XALIQ TA`LIMININ` BIRINSHI DIZIMI ESAPLANG`AN MEKTEPKE SHEKEMGI TA`LIM MEKEMELERINDE, BASLIQTIN` TIYKARG`I WAZIYPALARI

JOBA:

1. Ta`biyat penen tanistiriw jumisina basshiliq qiliw.
2. Ta`biyat penen tanistiriw jumisina basshiliqtin` tiykarg`i bag`darlari.
3. Metodika xanalarinin` jumis mazmuni ha`m oni sho`lkemlestiriw.
4. Basliq ha`m ta`rbiyashilardin` alding`i is ta`jiriybelerinen u`yreniw ha`m en` jaydiriw.

Xaliq ta`liminin` birinshi dizimi esaplang`an mektepke shekemgi ta`rbiya mekemeleri balalardi ha`r ta`repleme rawajlaniwinda, olardi mektep ta`limine shann`araq menen birgelikte tayarlaydi.

Balalar baqshasinin` basqariwda tiykarg`i roldi baqsha baslig`i oynaydi. Basliqtin` tiykarg`i waziypasi baqsha ja`ma`a`ti menen birgelikte G`Balalar baqshasinda ta`lim-ta`rbiya da`stu`riG` ba`rshe waziypalarin a`melge asiriw. Mektepke shekemgi ta`rbiya mekemesi baslig`inin` xizmeti u`sh bag`darda :

1. Ta`rbiyalıq–metodikaliq jumisqa basshiliq ;
–Da`stu`r waziypaaların waqtında orınlawg`a ja`rdem ko`rsetiw, jumis qa`neligin asiriw ;
–Aldin`g`i pedagogikaliq ta`jiriybeni u`yreniw ha`m a`melde ilaj etiw.
2. Xojaliq ma`selelerdi sheshiw.
3. Ata–ana ha`m ken` ja`ma`a`tshilik arasinda pedagogikaliq bilimdi beriw.

Balalar baqshalarında metodist ha`m basliq ta`lim–ta`rbiya jumisina birgelikte juwapker shaxs bolip esaplanadi.

Metodikaliq jumislarg`a to`mendegiler kirgiziledi.

- 1) Ta`rbiyashig`a metodikaliq ja`rdem beriw, qadag`alaw ;
- 2) Ta`rbiyashilardin` alding`i jumis ta`jiriybelerin en` jaydiriw ;
- 3) Ta`rbiyashilardin` ta`biyat metodikasınan qa`nigeisin asiriw ;
- 4) Ata–analar ortasında ta`biyat penen tanistiriw bilimin en` jaydiriw.

Metodikaliq xanalarda ta`biyat penen tanistiriw ushin za`ru`r bolg`an a`debiyatlar, ko`rgezbe qurallar, ta`rbiyashilar ta`repien tayarlang`an qol jumislari boliwi tiyis. Bunnan tisqari O`zbekistan Respublikasinin` mektepke shekemgi ta`rbiya kontseptsiyasi, ta`lim wazirliginin` buyriqYu, pa`rmanlari, usinislari, metodikaliq xatlar aldin`g`i ta`rbiyashilardin` keleshekтеgi ha`m ku`ndelik rejeleri , ashıq shinig`iw, oyın dodalanıwları, ata–analar ushin usinislari beriliwi kerek.

Basshi ta`rbiyashinin` o`z metodika ha`m usillari g`a`ziynesinde aldin`g`i jumistin` ta`jiriybelerin ba`rqulla taliqlap ha`m an`lap tuwri ha`m sanali ta`rizde bayitiw`g`a u`yretiw tiyis.

Basliq balalardin` ha`r ta`repleme rawajlaniwlari ushin ba`rshe sha`rt-sharayatlarin do`retiw tiyis. Basliqtin` jumisi do`retiwshilik esaplanadi. Mektepke shekemgi ta`rbiya mekemesi q quramali organizm, basliqtin` jumisi ko`p qirli. Basliq – ma`mleket mekemesinin` baslig`i, sonin` ushin ol ba`rqulla o`z u`stinde do`retiwshilik izleniwi, ta`biyat haqqindag`i nizam ha`m qararlarin bilip u`yrenip bariwi ma`mleketimizdin` ha`zirgi basqishinda ishki ha`m sirtqi siyasatin biliwi ha`mde a`meliy xizmette og`an a`mel qiliwi kerek. Basliq ken` ha`m teren` mag`liwmatli joqari saviyali qa`nige boliwi, ta`rbiya protsessin jaqsi an`lap jetken boliwi tiyis. Mektepke shekemgi ta`rbiya mekemesinde balalardi ta`rbiyalaw basliq ha`m u`lken ta`rbiyashi metodistin` o`z-ara birgeliktegi metodikalik basshilig`i qanshelli uyimlasqanliq reje tiykarinda a`mleoge asirilip atirg`anlig`ina baylanisli boladi. Metodikalik jumista uyimlasqanliq, reje tiykarinda, qoyilg`an waziypalardin` mu`mkinshiligi barinsha qisqa mu`ddetlerde sheshiliwin ta`miyinley biliwi, keleshekti ko`re aliw ha`m og`an ja`ma`a`tti qiziqтира biliw tiyis.

Baqsha basliqlari o`z qol astinda isleytug`in ta`rbiyashilardi uliwma bilimlerin tiykarinan ta`biyat tarawina ta`n bilimlerin tinmay asirip bariwi ta`biyat mu`yeshin sho`lkemlestiriw ha`m oni jan`a qosimsha materiallar menen u`skenelewde ma`slahatlar beriw, jol-joriqlar ko`rsetiwi, ta`rbiyashi menen birge ta`biyatqa, ekskursiyalar uyimlastiriw biologiyag`a ta`n a`debiyatlardi aniqlaw ha`m olardi toplaw jumisina aktiv ja`rdem ko`rsetiw tiyis. Bunnan tisqari ata-analardi baqsha maydanshasinda ta`biyattaniwg`a ta`n jumislarda aktiv qatnasiwina tartiw, balalardi ta`biyatti su`yiwi, oni asrap-avaylap o`stiretug`in kisilepr bolip jetisiw ruwxinda ta`rbiyalaniwina tikkeley basshiliq qiladi. Basliq uliwma ata-analari menen birgelikte orinlaw rejesin du`zedi. Baqshalarda bunday metodikalik basshiliq tu`rli formalarda alip bariladi : pedagogikalik ken`es, shinig`iw, seyil, ekskursiya, oyin , ta`biyatti baqlaw, pedagogikalik xanani jumisin sho`lkemlestiriw jer maydanshasinda qilinatu`g`in jumislardi ma`slahatlashib aliw toparlarindag`i ta`biyat mu`yeshin awhalin taliqlaw. Bunnan tisqari balalar mekemelerine ba`rqullar alip barilatug`in ilimiy-tekseriw jumislari ha`m olardin` na`tiyjelerin turmisqa ken` jayiw za`ru`r.

Ma`limki, baqshalarda ta`biyat penen tanistiriwdin` jan`a-jan`a metodika ha`m formalarin baqlaw, a`meliy shinig`iw ha`m so`z quralinandag`i ilimiy izleniwler na`tiyjesinde ha`m ken` paydalaniwimiz kerek. Biz bul jumislarg`a jas kadrlardi, talabalardi ken` tartiwimiz tiyis. Baqshalarda ta`rbiyashilardin` aqiliy – qadag`alaw saviyasi, pedagogikalik sheberligi ha`m ta`biyat nizamlarin ilimiy tiykarda tu`sinip aliwlari tikkeley basliq basshilig`inda a`melge asiriladi. Qabil qiling`an qag`iydag`a muwapiq ha`r bir ta`rbiyashi xaliq ta`limi bo`limi ta`repinen sho`lkemlestirilgen kurslarda ha`r jilda bir ret o`z qa`negiligin asirip bariwi tiyis.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

1. Metodikalik basshiliq degende kimdin` basshilig`in tu`sinesiz?

2. Basliqtin` xizmeti neshe bag`darda a`melge asiriladi ?

3. Metodikaliq jumislarg`a neler kiredi ?

TAYaNISH TU`SINIKLER :

Basliqtin` basshiliq tu`rleri, metodikaliq jumisqa basshilig`i, oni tu`rleri, basliqtin` qa`nigeligin asiriw, ta`rbiyashilardin` qa`nigeligin asiriw, alding`i jumis ta`jiriybelerin u`yreniw.

A`DEBIYaTLAR :

1.I.A.Karimov G`Jetiliskan a`wlad –O`zbekstan rawajlaniwinin` tiykariG`. T.1997.

2. G`Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`rG`. T.1997.

3. G`Ta`lim tuwrisindag`i nizamG`. T.1997.

4. A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.

5. P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.

6.M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.

7.A.K.Munavvarov. G`PedagogikaG`. T.1996.

8.O`zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta`rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.

9.P.A.Yusupova. G`Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekodlogik ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`n o`zgesheligiG`.T. 1995.

10. K.M.Jabbarova. G`Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekologiyaliq ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`nligiG`. T.2000

10 TEMA : KA`SIP–O`NER KOLLEDJLERINDE TA`BIYaT PENEN TANISTIRIW PA`NINEN HA`M TA`BIYaTTANIW A`MELIYaT KURSIN OQITIWDIN` A`HMIYETI

JOBA:

1. Ta`biyat penen tanistiriw pa`ninin` a`hmiyeti.
2. Da`stu`rdin` du`zilisi ha`m mazmuni.
3. Oqiw qurallari ha`m sabaq tu`rleri.

Ha`zirgi ku`nde ma`mleketimizdin` bas waziypalarinan biri bul teren` bilimli, jetik, du`n`ya qarasi ken`, joqari saviyali kadrlardi tayarlaw. Bul waziypa a`melge asiriw ushin O`zbekistan Prezidentinin` tikkeley basshilig`inda G`Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`riG` jaratildi. Bul da`stu`rde ta`limnin` basqishlari ha`m tiykarg`i 5 buwini, waziypalari aniq ko`rsetip berilgen. U`zluksiz ta`lim dizimi – mektepke –shekemgi ta`lim, – uliwmaorta ta`lim, – joqari ta`lim, – joqari ta`limden keyingi ta`lim, – qa`nigeligin asiriw ha`m kadrlardi qayta tayarlawdan ibarat.

Joqaridagg`i ta`lim dizimlerinden biri u`sh jilliq orta arnawli ka`sip o`ner ta`limi. Ka`sip –o`ner kolledjleri oqiwshilarinin` ka`sip–o`nerge qizig`iwin, bilim ha`m ko`nikpelerin rawajlantiradi, olarg`a tanlag`an bag`darlari boyinsha bir yaki bir neshe zamnago`y ka`sip iyellew mu`mkinshiligin beredi. Jaqsi ka`sip–o`ner iyesi boliw insannin` en` u`lken ziyeti bolip, pu`tin turmisi dawaminda u`lken payda keltiredi. Ol farag`atg`a , kamalatg`a jetedi ha`m o`z ka`sibi arqali izzet–ikramg`a iye boladi.

Ka`sip–o`ner kolledjlerinde oqitilatug`in G`Balalardi ta`biyat penen tanitsiriw metodikasi ha`m ta`biyattaniwdan a`meliyatG` kursinin` waziypasi bolajaq ta`rbiyashilardin` mektepke shekemgi jastag`i balalar menen G`Balalar baqshasieda ta`lim–ta`rbiya da`stu`riG`ne muwapiq jumis alip bariwg`a u`yretiwden ibarat. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw protsessinde olarg`a ta`lim–ta`rbiya beriw waziypalari a`melge asiriladi.

Oqiwshilar bul kursti u`yrenip atirg`an waqitlarinda a`meliy shinig`iwlardin` jumis rejesi ha`m sabaq reje du`ziw baqshada baqlaw ha`m oni o`zleri alip bariwlari za`ru`rligin bilip baradi. Mine usi kursti oqitiwdin` a`hmiyeti sonda, mektepke shekemgi ta`rbiya mekemeleri ushin kadrlar tayarlaw onin` o`zine ta`n orni ha`m qimmatini bar. Bul kurs tek mektepke shekemgi ta`rbiyashilardin` baqshalarda ta`biyatqa ta`n shinig`iwlari o`tkeriw menen tanistirip g`ana qalmay, olardi janli ha`m jansiz ta`biyat, olardin` biologiyaliq o`zgesheliklari, sonin` menen birge olardi ku`tiwde balalarda a`piwayi ko`nikpelerdi payda qiliw menen tanistiriladi.

Oqiwshilar kursti oqitiw dawaminda ha`m mteoriyaliq ha`m a`meliy bilim aladilar. Ha`r bir tema a`meliyat menen parlab alip bariladi.

Oqiwshilar balalardi ta`biyat penen tanistiriw kursin oqiw dawaminda O`zbekstannin` hawa rayi, da`r`yalari, jil ma`wsimlerin o`zine ta`n o`zgesheliklari menen tanistiriladi.

Balalardi ta`biyat penen tanistiriw metodikasi basqa metodikalar menen u`zlu`ksiz baylanisli. Balalardi ta`biyat penen tanistiriwda olardin` psixologiyaliq halatina, pikirlew qa`biletine seziwlerinin` rawajlaniwina u`lken ta`sir etiwdi jaqsi biliw tiyis.

Kurstin` da`stu`ri sonday du`ziledi, oqiwshilari usi metodikani u`yreniw menen birge ta`biyattaniwdan a`meliy o`tkeriw jollari menen toliq tanisadi. Onin` maqseti oqiwshilardin` janajan u`lkemiz ta`biyati, Watang`a muhabbat ruwxinda ta`rbiyalanip balalar mkemeleri qasinda o`simlik haywanlardi ku`tiw ta`biyat mu`yeshi, eginzar, gulzar, miywe bag`lar payda qiliwg`a u`yretiwden ibarat. Bul kurstin da`stu`ri ilimiy tiykarda du`zilgen bolip, temalar ketmewketligi, pedagogikaliq maqsetke ha`m predmettin` mazmunina tiykarlanadi.

Da`stu`rdin ha`r bir temasinda a`meliy shinig`iwda u`yreniletug`in ma`seleler ajratilg`an. da`stu`rde usinis etilgen usillar ha`m metodikalar oqiwshilardin` mustaqil xizmetlerin aktivlestiriwge ja`rdem beredi.

Da`stu`r tiykarinan 7 bo`limden ibarat bolip,olar to`mendegiler .

1.Baqsha balalarinin` ta`biyat penen tanistiriwdin` a`hmiyeti ha`m waziypalari.

2.Jergilikli u`lke ta`biyati.

3.Balalardi ta`biyat penen tanistiriw boyinsha baqsha da`stu`ri.

4.Balalardi ta`biyat penen tanistiriw formalari ha`m metodikalari.

5. Ta`biyat mu`yeshi ha`m jer maydanshasi, balalardi ta`biyat penen tanistiriwdin` tiykgarg`i waziypasi.

6. Balalardi u`y ha`m jabayi haywanlar menen tanistiriw.

7.Balalardi jil ma`wsimlari menen tanistiriw : gu`z, qis, ba`ha`r, jaz.

Balalardi ta`biyat penen tanistiriw kursin maqsetke muwapiq oqitiwda oqiw quralların a`hmiyeti ju`da` u`lken. Oqiw quralların tu`ri ju`da` ko`p bolip, olar ha`r bir tema mazmunina qarap o`zgerip, jan`alanip baradi.

Kolledjlerde ta`biyattaniwg`a ta`n kabinetlerge ha`r bir jas toparinin` o`zgesheligin esapqa alg`an halda o`simlikler jaylastiriladi. Kabinette ta`biyat mu`yeshi ha`m sho`lkemlestirilib, onda akvarium, quslar, haywanlar ha`m saqlaniwi mu`mkin.

TEMA BOYINShA SORAWLAR:

1.Ta`biyat penen tanistiriw da`stu`ri mazmuni, bo`limlari qaysilar?

2.Pedkolledjlerdin` da`stu`rlari.

3. Sabaqta oqiwshilardi aktivlestiriw jollari.

4.Ta`biyat penen tanistiriwda qaysi a`debiyatlardan paydalaniladi.

TAYaNIsh TU`SINIKLER :

Pedagogikaliq kolledjelerde ta`biyat penen tanistiriw pa`ni da`stu`ri, onin` bo`limleri, oqiw qurallari, sabaq tu`rleri, sabaqta oqiwshiallari aktivlestiriw jollari metodikaliq xanalardi sho`lkemlestiriw.

A`DEBIYaTLAR :

1. I.A. Karimov G`Jetilisken a`wlad –O`zbekstan rawajlaniniwinin` tiykariG`. T.1997.
2. G`Kadrlar tayarlaw milliy da`stu`rG`. T.1997.
3. G`Ta`lim tuwrisindag`i nizamG`. T.1997.
4. A.To`xtaev, A.Xamidov. Ekologiya. T. 1994.
5. P.G.Samarukova. Mektepke shekemgi ta`rbiya jasindag`i balalardi ta`biyat penen tanistiriw.T.1984.
6. M.M.Markovskaya. Balalar baqshasinda ta`biyat mu`yeshi.T.1991.
7. A.K.Munavvarov. G`PedagogikaG`. T.1996.
8. O`zbekstan Respublikasi mektepke shekemgi ta`rbiya Kontseptsiyasi. T.1992.
9. P.A.Yusupova. G`Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekodlogik ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`n o`zgesheligiG`.T. 1995.
10. K.M.Jabbarova. G`Mektepke shekemgi jastag`i balalarg`a ekologiyaliq ta`lim–ta`rbiya beriw din` o`zine ta`nligiG`. T.2000